«Han traff det russiske grunnfjellet» Jørn Simen Øverli
KULTUR, SIDE 20 OG 21

– De hadde ikke mye felles

Olav H. Hauge syntes komponisten Geirr Tveitt var en bakstreversk figur, sier Hauge-biograf Knut Olav Åmås, som synes det er litt søkt å feire de to sammen.

MUSIKK

Av Dag Eivind Undheim Larsen

I år feires det at komponist Geirr Tveitt og diktar Olav H. Hauge begge ville fylt hundre. Arrangørene av Hauge-Tveitt 08 har lagd fyldige nettsider der begge blir presentert med minibiografi og flere artikler. I den biografiske artikkelen om Tveitt er imidlertid én ting utelatt: Tveitts nazistiske sympatier, blant annet tilknytningen til det radikale raseteoretiske miljøet rundt tidsskriftet Ragnarokk.

– Det er galt å underslå det faktum at Tveitt var nazist, sa religionshistoriker Terje Emberland til Klassekampen i går. Men understreket samtidig at jubileet først og fremst feirer kunstneren Tveitt, og at Tveitt endret holdning etter krigen.

Emberland forteller at Tveitt var musikkonsulent under NS-styret, men at han aldri var medlem av Nasjonal Samling. Tveitt ble heller ikke dømt for nazistiske aktiviteter.

BIOGRAF: Knut Olav Åmås

Tveitt biograf Reidar Storaas uttalte at nazitilknytningen ikke var sentral, og at han ikke ansa Tveitt som nazist. Jubileets daglige leder, Kristin Helle-Valle, omtalte temaet som «betent», men meddelte at den samme Emberland har fått oppdraget å skrive om dette.

– Litt søkt

Både Hauge og Tveitt var nært knyttet til hjemstedet Hardanger. Men gjør Tveitts fortid cobbeltjubileet problematisk?

– Det kan virke litt søkt å plassere dem sammen. Særlig med tanke på at de ikke hadde mye til felles utenom interessen for Hardanger. Hauge var jo etter hvert først og fremst modernist, mens Tveitt var antimodernist.

Det sier Knut Olav Åmås. I 2004 skrev han en stor biografi om Olav H. Hauge og sitter også inne med informasjon om Hauges forhold til Tveitt.

– Var Hauge godt kjent med Tveitts nazistiske sympatier?

– Han skriver aldri noe om det. Han syntes Tveitt var en svært konservativ, ja bakstreversk figur. Hauge var også konservativ på sitt vis, men Tveitt blir for mye av det gode. Spesielt var det vanskelig for Hauge å akseptere Tveitts antimodernistiske synspunkter.

KONSERVATIV: Geirr Tveitt

Respekterte Tveitt

– Var de gode venner?

– Hauge hadde få nære venner. Men de besøkte hverandre riktignok noen få ganger. Og Tveitt tonesatte som kjent enkelte av diktene til Hauge. Det er riktigere å si at de var bekjente kunstnerkollegaer. Hauge hadde stor respekt for Tveitt. Tveitt var en mann som turde å ha sterke holdninger i datidens kulturliv. Ikke minst gjaldt dette hatet mot den moderne kunsten. Samtidig var det nettopp Tveitts sterke motforestillinger mot den modernistiske kunsten som gjorde at Hauge og Tveitt sto langt fra hverandre.

– Delte de noen politiske synspunkter?

– Det de hadde til felles, var beundringen for det aristokratiske ved bondekulturen i Hardanger. Jeg har vært gjennom alle kildene etter Hauge og jeg har ikke kunnet finne belegg for at Hauge og Tveitt har diskutert politikk. Heller ikke at de skulle ha delt ideologi. Dessuten fikk de først god kontakt på 1960-tallet. Jeg har imidlertid funnet et interessant notat i en av dagbøkene til Hauge. Etter å ha hørt Hitler tale i Roma via radioen, skriver Hauge: «Hitler var en stor mann». Utsagnet til Hauge er nok først og fremst uttrykk for politisk naivitet. Politisk sett vekslet Hauge senere i livet mellom å være liberal og venstresosialistisk.

Bodil Cappelen var gift med Hauge. Hun synes det er uproblematisk at dikteren feires sammen med den kontroversielle Geirr Tveitt.

– Jeg ser overhodet ikke dette som et problem. Jeg synes det er festlig med kombinasjonen av Tveitts musikk og Hauges dikt, sier hun.

dageivind@klassekampen.no

FAKTA

Dette er saken:

- I år feires det at dikteren Olav H. Hauge og komponisten Geirr Tveitt begge ville fylt 100 år.
- Det er ulike syn på Geirr Tveitts tilknytning til nazismen under andre verdenskrig.
- Tveitt var tilknyttet tidsskriftet Ragnarokk, som var opptatt av raseteori.
- I gårsdagens avis hevdet religionshistoriker Terje Emberland at Tveitt var nazist. Tveitt-biograf Reidar Storaas uttalte at han ikke ser på Tveitt som nazist.
- Historiker Hans Fredrik Dahl støtter i dag Emberlands synspunkt.
- Hauge-biograf Knut Olav Åmås betegner det i dag som «litt søkt» at de to kunstnerne feires sammen.
- Bodil Cappelen, som var gift med Hauge er fornøyd med dobbeltjubileet.

Nevner ikke nazitortid

Klassekampen i går

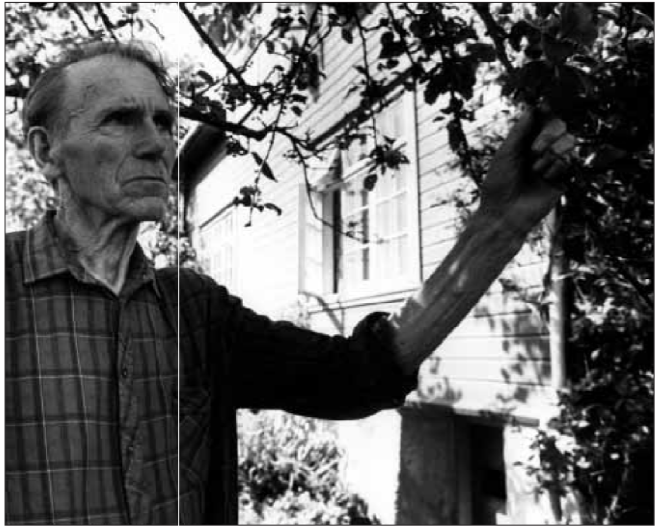

FEIRES SAMMEN: Dikteren Olav H. Hauge og komponisten Geirr Tveitt feires i et dobbelt 100-årsjubileum i år. Politisk sto de langt fra hverandre, sier Knut Olav Åmås. FOTO: NTB ARKIV/SCANPIX

– Nazismen må med

Historikeren Hans Fredrik Dahl har arbeidet mye med nasjonalsosialismen i Norge under krigen. Han er kritisk til at Geirr Tveitt-biograf Reidar Storaas ikke anser Tveitts nazistiske holdninger som sentral.

– Det hører absolutt hjemme i historien om Geirr Tveitt. Her er jeg enig med Terje Emberland. Det ingen tvil om at hans norske begeistring ble over i beundring for nasjonalsosialismen.

– Er det en generell motvilje blant biografer til å ta opp slike spørsmål?

– Nei. Det har alltid vært strid om akkurat denne siden ved Tveitt. Det er alltid blitt reist sterke motforestillinger mot å gjøre denne delen av livet hans til gjenstand for undersøkelse. Ikke minst har hans venner og familie har vært svært hårsåre på dette punktet, og de har hegnet om hans ettermæle.

Bjørn Aagenæs fra Damm til Kolon

Forlagsredaktør Bjørn Aagenæs ble for to år si den tilbudt sluttpakke fra Cappelen forlag, som da foretok nedskjæringer. Han ble straks snappet opp av Damm, som de siste årene har satt seg som mål å skjerpe sin skjønnlitterære profil. Men allerede nå går Aagenæs til det vesle forlaget Kolon, som er eid av Gyldendal.

– Jeg fikk et tilbud som jeg ikke kunne si nei til. Kolon er et helt spesielt, lite forlag, sier Aagenæs til Klassekampen.

Det er Kolon-forlegger Torleiv Grue som har lokket Aagenæs fra forlaget Grue var den forleggeren som i sin tid ga støtet til at Per Petterson debuterte som forfatter, ved å gi klar beskjed: «Nå er du midtveis i livet, forstår du det, nå må du kline til!». Den gangen var Grue ved Forlaget Oktober.

– Torleiv er en klok redaktør. Våre redaktørstiler er nokså like. Han er ett av flere idealer jeg har og jeg tror jeg kan lære mye.

Forlegger Torleiv Grue har nå tredobblet antall ansatte i forlaget, som fra starten i 1995 til 2004 var et enmannsforlag. Forlaget gir blant andre ut Jonny Halberg, Øyvind Berg og Cecilie Løveid.

– Aagenæs er en erfaren og profilert redaktør og passer som hånd i hanske på Kolon. Vi gleder oss, dette er godt mottatt i forfatterstallen, sier Grue.

– Innebærer det noen satsning på noe nytt på Kolon?

– Det er vel ikke til å stikke under en stol at han er 20 år yngre enn meg, så hans ansvar skal være rekruttering.

karin.haugen@klassekampen.no

NYTT NUMMER AV AGORA!

Lanseringsmøte:
Tronsmo bokhandel, torsdag 24. januar kl. 17.00.
Stein S. Eriksen og Jørgen Fossland om Charles Taylor og multikulturalisme.

Nr 3, 2007
460 sider
kr. 160,-

Tema: CHARLES TAYLOR

Om menneskets natur, anerkjennelse, identitet, religion, rettferdighet:

- Artikler om Taylor av Harald Grimen, Jørgen Fossland, Frode Nyeng, Jan-Olav Henriksen og Nancy Fraser.
- Fire sentrale essays av Taylor i norsk oversettelse.
- Dessuten: Mike Davis: Slummens verden; Debatt om A.J. Vetlesens «Hva er etikk»; 100 sider bokanmeldelser.

AGORA finner du bl.a. i Nærvesen, Norli og Tronsmo eller bestill i din lokale bokhandel. Årsabonnement kr 250,– abonnement@universitetsforlaget.no

www.aschehoug.no/agora

KARRIG: «Tuyas to ektemenn» er både antropologisk studie og dyster framtidsfabel, skriv vår meldar. FOTO: ARTHAUS/FILMWEB

Mongolsk trekantdrama

FILM

Tuyas to ektemenn (Tuya de hun shi, Kina 2006)
Regi: Wang Quanam
Manus: Wei Lu, Wang Quanam
Med: Yu Nan, Bater, Sen'ge, Zhaya
1 t. 35 min.

anmeldelse

★★★★☆

Rik forteljing om liv på marginane.

«Tuyas to ektemenn» er eit drama like omskiftleg som vêret på den mongolske steppa, der handlinga går føre seg. Forteljinga er like delar sosialrealisme, komedie og tragedie, og slik sett ganske lik livet sjølv.

Det heiler likefram, men godt filmatisk fortalt, der dialog og ukommenterte kvardagshandlingar fyller ut eit bilete av både gjenkjennelege og framande liv.

Som tittelen fortel er dette ei trekanthistorie, men motsett dei fleste slike, så er det her heilt naudsynt å få ein ekstra mann inn i ektesteapet om husstanden skal overleva.

Livet som sauegjetar i Mongolia er ein eksistens med knappe marginar. Sidan far i familien vart lam i ei arbeidsulukke, har alt arbeidet falle på mor Tuya. Når ein prolaps trugar med å gje henne den same lagnaden som ektemannen, får Tuya grei melding frå svigerinna: Du må skilja deg frå bror min. Eg forsørgjer fire barn åleine, men han kan eg likeveel ta til meg. Om du bryt saman, får eg ni munnar å metta – det greier eg ikkje. Du må skaffa deg ein ny mann.

Menneska er lette å kjenna seg att i, og så ulike som dei er allstad, men eksistensvoll kåra er strippa ned til det basale. Ekteskap er eit tvingande naudsynt arbeidsfellesskap. Det er ikkje det same som at kjærleiken er uviktig.

Heller enn å gjera Tuya eksotisk, freistar filmen å setja seg i hennar stad og så hennar vanskelege val f.å innsida: ho vil bu saman med far til barna sine, som ho elskar. Samstundes treng ho ein ung og frisk mann til å dela arbeidet. Men polyandri er ikkje ein del av den mongolske kulturen, og gamlefar er vanskeleg å takla for ivrige friarar.

Tuyas tradisjonelle gjetarliv – på mange vis nær uendra gjennom hundreåra – eksisterer side om side med eit hypermoderne samfunn. Ein av dei mange friarane er ein oljebo ringskrøsus, medan Tuya og mannen har sydelagt seg i jakta på brønnvatn.

«Tuyas to ektemenn» sameinar det antropologiske blikket med – medvite eller ikkje – å vera ein slags dyster framtidsfabel. Den karrige, tørresteppa, med kritisk mangel på vatn og med aukande kvinneunderskot er alt reelle utfordringar i nokre av dei mest folkerike land i verda.

Filmen vann mellom anna Gullbjørnen i Berlin i fjor.

Guri Kulås
guri.kulaas@klassekampen.no

Skrivekunst akademiet

Skrivekunst-akademiet i Hordaland driv undervisning i skapande skriving. Akademiet er ei sjølvstendig stiftiing finansiert av Hordaland Fylkeskommune.

Vi har ledig 50% æremålsstilling (4 år) som
AKADEMILEIAR
Søknadsfrist: 15. februar 2008.

For meir informasjon sjå www.skrivekunst.no